

דף ל"ב

גילגול המזוזה ואופן כתיבת
פרשיותיה

אמר רב חלבו, ראיתי שני דברים שרב הונא
נהג בהלכות מזוזה: 1. כשגילגל את המזוזה

לקובעה בפתח, כרכה ממצד שמאל מהמילה 'אחד' כלפי צד ימין למילה
'שמע', 2. כתב את הפרשיות שבמזוזה סתומות. ומקשה הגמרא ממה
ששנינו, אמר רבי שמעון בן אלעזר, רבי מאיר היה כותב מזוזה על
'דוכסוסטוס' שהוא קלף שלא נקלף, וכותבה לכיוון רוחב הקלף, ועושה
ריוח מלמעלה וריוח מלמטה³⁶⁷, וכותב את פרשיותיה פתוחות. אמרתי
לו: 'רבי! מה טעם אתה עושה אותם פתוחות? והלא בתורה כתובות
סתומות?', אמר לי, כיון ששתי הפרשיות אינן סמוכות זו לזו בתורה,
לפיכך נכתבות פתוחות. ואמר רב חננאל אמר רב, הלכה כרבי שמעון
בן אלעזר. ולכאורה הכוונה שפרשיות המזוזה נכתבות פתוחות, וקשה
על רב הונא? דוחה הגמרא, שההלכה נאמרה על כך שיש לעשות ריוח
מלמעלה ומלמטה. ומהו שיעור הריוח? אמר רב מנשיא בר יעקב ויש
אומרים שאמר רב שמואל בר יעקב, שכדי שהקלף לא יתקפל, עושים
כמין עץ שיש בו סדק, והשיעור שנותנים שם את הקלף זהו הריוח.

שיטת רב שהולכים אחר המנהג
אמר אביי לרב יוסף, מוכרח לומר שההלכה
נאמרה לגבי הריוח ולא לגבי פתוחות. שכן

עכשיו המנהג לכתוב את פרשיות המזוזה סתומות³⁶⁸, ומצינו ששיטת
רב שהולכים אחר מה שנוהגים. שאמר רבה אמר רב כהנא בשם רב, אם
יבא אליהו ויאמר 'חולצין במנעל', שומעין לו. ואם יאמר 'אין חולצין
בסנדל' אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל. ורב יוסף אמר בשם רב
כהנא בשם רב, אם יבא אליהו ויאמר 'אין חולצין במנעל' שומעין לו, אין
חולצין בסנדל אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל. וביארו שהיוצא

367 מן הצדדים לא פירש ושמא כיון דכורך מאחד כלפי שמע צריך לכתחילה כדי לגול בהיקף כעין ס"ת. תוס'.
368 רש"י פי' שסתומה היא כשיש כתוב בתחילת שיטה ובסוף שיטה והריוח באמצע זו. ואנו נוהגין להניח חלק
מעט בתחילת שיטה ואחר כך מתחיל והיה אם שמוע ושמא גם זה קרוי סתומה. ור"ת מפרש דכשמיסים מסיים
פסוק באמצע שיטה ומניח עד סוף שיטה כשיעור למשפחותיכם זו היא פתוחה ואם לא נשתייר בסוף שיטה כשיעור
חלק למשפחותיכם מניח שיטה ומתחיל וכותב בשלישית וזו היא פתוחה וסתומה כל שכותב בתחילת שיטה
וסוף שיטה ומניח חלק באמצע כדי לכתוב בו שם שתי אותיות או יותר וזו היא סתומה סדורה כל שכותב והולך
השיטה עד חציה או עד שלישיתה ומניחה ומתחיל לכתוב בשיטה שתחתיה כנגד הנחה של שיטה העליונה וזו היא
סדורה זה מצא ר"ת בסידור קדמונים. ובתוס' מביא שיטה אחרת, עיי"ש.

ביניהם להלכה האם חולצים בנעל לכתחילה. למי שאומר שישמעו אם אליהו יתיר מנעל, משמע שעכשיו אין חולצים לכתחילה במנעל. והחולק סובר שחולצים במנעל לכתחילה, ולשיטתו הולכים אחר מנהג. וממילא ודאי שרב לא התכוון לומר שלהלכה כותבים פתוחות שהרי נוהגים לכתוב סתומות, אלא לומר שעושים ריוח מלמעלה ומלמטה. וכך מסיקה הגמרא.

אמר רב נחמן בר יצחק, מצוה לכתוב את פרשיות שבמזוזה סתומות. אבל גם אם נכתבו פתוחות, כשרה. והכוונה במה שאמר רבי שמעון בן אלעזר שרבי מאיר כתב פתוחות, 'אף פתוחות'.

ס"ת ותפילין שבלו אין עושים מהם ³⁶⁹לפי שאין מורידים מזוזה שלא להורידם לקדושה קלה מהברייתא. ששנינו, כיוצא בו ספר תורה שבלה, ותפילין שבלו אין עושים מהם מזוזה ³⁷⁰לקדושה קלה. ומדייקת הגמרא, שאם כן היה ניתן מקדושה חמורה לקדושה קלה היו משתמשים. הרי בספר תורה הפרשיות כתובות סתומות? אלא משמע שגם במזוזה הפרשיות כתובות סתומות. דוחה הגמרא, שיתכן והכוונה שאם המזוזה חסרה ניתן להשלים אך לא להכין מזוזה לכתחילה. תמהה הגמרא, כיצד היה ניתן לומר שאם היה ניתן להוריד לקדושה קלה היו עושים מזוזה, הרי שנינו בברייתא שהלכה למשה מסיני, שאת פרשיות התפילין כותבים על שהוא העור שמצד הבר, ואת המזוזה כותבים על ה'דוכסוסטוס' שהוא העור שמצד השיער ³⁷¹. וכיצד יעשו מפרשיות התפילין מזוזה? עונה הגמרא, שמה ששנינו בברייתא הוא רק דין לכתחילה אבל בדיעבד ניתן לכתוב מזוזה על הקלף.

כתב מזוזה על הקלף ותפילין על הדוכסוסטוס שואלת הגמרא, האם מזוזה שנכתבה על הקלף כשרה בדיעבד, הרי שנינו בברייתא שאם שינה פסול, ולכאורה הכוונה שכתב מזוזה על הקלף? עונה הגמרא, כוונת הברייתא לפסול במי ששינה וכתב תפילין על הדוכסוסטוס.

369 אע"ג דנוהגין בתפילין של יד ד' שיטין ובשל ראש ז' שיטין ובמזוזה כ"ה שיטין אם שינה לא פסול. תוס'.

370 תפילין קדושתן חמורה ממזוזה, שיש בהן ארבע פרשיות. רש"י.

371 ושניהן פסולין אגויל וס"ת כשירה אגויל. תוס'.

שואלת הגמרא, והרי בברייתא אחרת שנינו, שינה בין בזה ובין בזה פסול? עונה הגמרא, או שנאמר שגם ברייתא זו מתכוונת לתפילין. והכוונה 'בין בזה ובין בזה' שתפילין פסולות בין שכתבם על הקלף במקום שער, ובין כשכתבם על ה'דוכסוסטוס' במקום בשר. או שנאמר תירוץ אחר, שמצינו בברייתא שיש בזה מחלוקת תנאים. ששנינו, שינה בזה ובזה פסול. רבי אחאי משום רבי יהודה ברבי חנינא, ויש אומרים משום רבי יעקב ברבי חנינא, מכשיר.

שרטוט בתפילין ובמזוזה

עוד שואלת הגמרא, האם ניתן לדייק שאם היה ניתן להוריד לקדושה קלה היו משתמשים בפרשיות של ספר תורה או תפילין למזוזה, הרי במזוזה צריכים לכתוב על קלף משורטט, ובתפילין לא מצינו שצריכים שרטוט. שכן אמר רב מניומי בר חלקיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, כל מזוזה שאינה משורטטת פסולה. ורב מנימין בר חלקיה עצמו אמר, שרטוט של מזוזה הלכה למשה מסיני³⁷²? עונה הגמרא שיש בזה מחלוקת תנאים. ששנינו בברייתא, רבי ירמיה אומר משום רבינו, תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב, ואין צריכות שירטוט. ואומרת הגמרא, שלהלכה תפילין לא צריכים שרטוט, ומזוזה צריכה שירטוט. ואת שניהם מותר לכתוב גם אם אינו מעתיק מתוך הכתב, כיון שפרשיות אלו רהוטות בפי כל אדם, אין טועים בהם.

ישיבה על מיטה שיש עליה ספר תורה
אמר רב חלבו, ראיתי שרב הונא רצה לשבת על מיטה שיש עליה ספר תורה, וכפה כד על

הארץ והניח עליו את הספר תורה, ואחר כך התיישב על המיטה. ורבה בר בר חנה חולק עליו, שאמר בשם רבי יוחנן, מותר לשבת על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה³⁷³. ואם יהיה מי שיביא ראיה מהמעשה ברבי אלעזר שהיה יושב על המיטה ונזכר שספר תורה מונח עליה, ונשמט בבהלה וישב על גבי קרקע, והיה נדמה לו מרוב צער כמי שהכישו נחש. שם לא הצטער שיש על המיטה שיש עליה ספר תורה אלא שהספר תורה

372 ומה שנוהגין לכתוב באגרות שלומים ארבע וחמש תיבות מן הפסוק בלא שרטוט, משום דלא אסרו אלא דוקא שכותב הפסוק לדרשה. אבל מה שאדם כותב באגרת מן הפסוק לדבר צחות מותר בלא שרטוט. ומיהו משמע בירושלמי שאסור בכל ענין, ואפי' באגרת שלומים היו מהפכים הפסוק ולא היו כותבים אותו ככתבו. תוס'.

373 נראה דהלכה כר' יוחנן לגבי רב הונא דאפי' לגביה רב רביה הלכה כמותו. תוס'.

היה מושלך על גבי קרקע ונצטער משום בזיונה.

אמר רב יהודה אמר שמואל, כתב מזוזה כאגרת בלא שרטוט ולא דקדק בחסרות ויתרות, פסולה. והטעם שפסולה, משום שלומדים בגזירה שווה כתיבה כתיבה ממה שנאמר בו ספר, כשם שצריכים דקדוק בספר כך במזוזה צריך לדקדק בכתיבתה.

מזוזה שתלאה במקל

עוד אמר רב יהודה בשם שמואל, מזוזה

שתלו אותה על מקל ונתנוה על הפתח

פסולה, כיון שצריך שיתקיים הכתוב "וּבִשְׁעָרֶיךָ" שתהא תלויה בפתח. ומביאה הגמרא שכן שנינו בברייתא, תלאה במקל או שקבעה בכותל אחורי הדלת, יש בזה סכנה³⁷⁴, ואין בה מצוה. ומונבו המלך כשהיה הולך בדרך ולנים בפונדק, אף שלא התחייבו במזוזה היו לוקחים עמהם מזוזות, ותולים אותם בפונדק במקל עד הבקר, זכר למזוזה.

מצוה להניחה בחלל הפתח

ואמר רב יהודה אמר שמואל, מצוה להניח

את המזוזה בתוך חללו של פתח. שואלת

הגמרא, מה החידוש בזה, הרי למדים מהכתוב: "וּבִשְׁעָרֶיךָ" והכוונה למקום סגירת השער? עונה הגמרא שהייתי אומר שיניח את המזוזה מחוץ חללו של הפתח לצד רשות הרבים. שכן אמר רבא, בית שרוחב חלל הדלת ארבעה טפחים או חמשה, יניחנה בחלל טפח הסמוך לרשות הרבים. והייתי אומר שיניחנה בחוץ שיקדים לפגוע במצוה, לזה השמיע שמצוה להניחה בתוך חללו של הפתח.

374 רש"י פי' סכנה מהמזיקים שאין הבית נשמר, עד שתהא קבועה בצורת הפתח כהילכתה. וקשה לרבינו תם דא"כ היה לו לומר כך: אבל העשויה שלא כהילכתה? ונראה שתלאה במקל נוקף בה ראשו בלא ששם לב, וכן אחורי הדלת רגילה להיות בולטת ומכה בה ראשו. תוס'.